

GIÁO DỤC DÒNG HỌ - MỘT VẤN ĐỀ CÒN TỒN TẠI

ĐỖ NGỌC YÊN

Thúng ta vẫn thường nghe nói đến giáo dục gia đình, giáo dục cộng đồng, giáo dục xã hội ....nhưng chưa nghe nói nhiều đến giáo dục dòng họ. Phải chăng không có cái gọi là giáo dục dòng họ. Nó không hề tồn tại như một thực thể trong đời sống gia đình và xã hội hay vì nó chưa được các nhà nghiên cứu lưu tâm. Dù sao, giáo dục dòng họ vẫn là một vấn đề còn trầm tích.

Trong phạm vi bài viết ngắn này, chúng tôi không có tham vọng đề cập đến mọi khía cạnh của vấn đề giáo dục dòng họ, mà chỉ đưa ra một vài suy nghĩ bước đầu nhằm xới lên một vấn đề có thực nhưng đã và đang bị lãng quên. Còn việc giải quyết chúng cần thiết phải có nhiều thời gian và công sức của nhiều người.

Nếu chúng ta thừa nhận một mệnh đề có tính chất kinh điển của F. Ăng - ghen trong "Nguồn gốc gia đình, của chế độ tư hữu và của nhà nước" là: gia đình là một tế bào hạt nhân của xã hội, thì dĩ nhiên dòng họ phải là chiếc cầu nối hữu hình giữa gia đình và xã hội. Nhưng lại không thể cho rằng dòng họ là một gia đình mở rộng hay dòng họ là một xã hội được thu nhỏ.

Dù sao dòng họ cũng là một thực thể và nó có vai trò độc lập tương đối với gia đình và xã hội. Điều này đặc biệt đúng đối với kiểu tổ chức gia đình và xã hội của

người Á -Đông ở những nước nằm trong khu vực thuộc phương thức sản xuất châu Á'. Tuy nhiên, đây là vấn đề ngoài phạm vi của bài viết này.

Một điều hiển nhiên mà mọi người chúng ta đều dễ dàng nhận thấy là có gia đình ắt phải có giáo dục gia đình. Giáo dục gia đình thực chất là phương thức tồn tại và phát triển của gia đình. Chúng ta không thể không thừa nhận một hiện thực khác là có dòng họ ắt phải có giáo dục dòng họ như là phương thức tồn tại của chính nó.

Có lẽ vấn đề nằm ở chỗ dòng họ ít có quan hệ và tác động trực tiếp đến các thành viên của mình như là gia đình, nên không ít người đã ngộ nhận rằng chỉ cần giáo dục gia đình là đủ và chỉ cần mở rộng phạm vi của nó là trở thành giáo dục dòng họ. Một số người khác lại nghĩ rằng giáo dục dòng họ chẳng qua chỉ là giáo dục xã hội, giáo dục cộng đồng ở một phạm vi ít rộng lớn hơn.

Nhưng suy nghĩ như vậy thực chất là đơn giản hoá và có tính chất cơ học đối với các quá trình giáo dục nói chung và giáo dục dòng họ nói riêng.

Không ý thức được vai trò của giáo dục dòng họ đối với mỗi thành viên hoặc quá thờ ơ phong vai trò giáo dục và ảnh hưởng của dòng họ mình đối với những dòng họ khác thường dẫn đến tình trạng tranh chấp dòng họ - đặc biệt là cụ

tổ - và cho rằng ở đời này chỉ có họ Lê, họ Nguyễn hay họ Đỗ... của mình mới là dòng họ đích thực có thể đời non lấp biển và làm nhiều việc chính đáng.

Tính chất độc lập tương đối của dòng họ là ở chỗ nó không chỉ bó hẹp trong phạm vi một gia đình có hai hoặc ba thế hệ cùng sống chung trong một ngôi nhà, cùng có chung một nguồn lợi kinh tế và cùng chung việc nuôi dạy con cái.v...Nhưng mặt khác, dòng họ cũng không đơn giản là một cộng đồng bao gồm những " người dựng nước lã" họp lại với nhau sống độc lập, không có chung nguồn lợi kinh tế cũng như không cùng chung việc nuôi dạy con cái.

Đặc trưng nổi bật của dòng họ là huyết thống.Điều này qui định và chi phối toàn bộ quá trình giáo dục dòng họ. Như vậy việc giáo dục con cháu là trách nhiệm chung của gia đình và dòng họ. Tính cộng đồng trách nhiệm giữa gia đình và dòng họ đối với các thành viên đã được ông cha ta đúc rút thành những câu châm ngôn như: Một giọt máu đào hơn ao nước lã hay máu loãng còn hơn nước lã hay máu chảy ruột mềm. Môi răng, máu, thịt là những cái cùng tồn tại trên một cơ thể con người , giống như dòng họ có chung một cụ tổ vậy, nên khi tay đứt là ruột xót.

Có thể từ xưa, dòng họ chính là một đại gia đình. Cả dòng họ cùng sống chung trong một ngôi nhà, cùng có chung một nguồn lợi kinh tế và cùng chung lo việc nuôi dạy con cái.Điều này hiện còn tồn tại lại ở một vài dân tộc ít người chưa có sự phát triển về kinh tế, xã hội và văn hoá. Nhu cầu về sự tách biệt giữa gia đình anh và gia đình em chưa gay gắt đến mức phải phân chia thành những gia đình nhỏ độc lập. Trong trường hợp này giáo dục gia đình cũng đồng thời là giáo dục dòng họ.

Nhưng ở những nơi nền kinh tế đã phát triển, nhu cầu về sự độc lập kinh tế dẫn đến sự phá vỡ mái nhà chung của dòng họ cổ truyền. Và thế là những ngôi nhà riêng hình thành cùng với nó là những nguồn lợi kinh tế khác nhau. Tuy nhiên việc nuôi dạy, giáo dục con cháu vẫn là vấn đề quan tâm chung của cả gia đình và dòng họ. Nếu như yếu tố kinh tế qui định tốc độ phá vỡ ngôi nhà chung của dòng họ , như là là một đại gia đình, thì yếu tố giáo dục con cháu lại là cái níu kéo sự xích lại gần nhau hơn giữa gia đình và dòng họ. Nhưng đến lúc các thành viên trong dòng họ có đời sống kinh tế khá giả hơn hoặc do một trào lưu phát triển văn hoá xã hội nào đó, chính các thành viên ấy lại có nhu cầu tìm về cội nguồn, tìm về dòng họ của mình. Trào lưu dựng bia, đắp mộ, xây mộ tổ, tu bổ nhà thờ họ, tế họ..., ở nhiều địa phương trong cả nước ta hiện nay là những dẫn chứng sinh động và xác thực cho điều đó.

Phải chăng đến lúc nào đó, gia đình không còn thoả mãn được nhu cầu tinh thần của các thành viên, người ta lại tìm đến dòng họ như là tìm đến những chuẩn mực về đạo đức, lối sống hay chí ít cũng là một sự bảo hiểm về mặt tinh thần mà xã hội và gia đình hiện tại không thể nào đáp ứng được, đặc biệt là đối với những người lớn tuổi.

Tìm về dòng họ dù vô thức hay có ý thức cũng là tìm đến những chuẩn mực có ý nghĩa giáo dục của ông cha ta trong quá khứ. Đó là cơ hội tốt để mỗi thành viên tìm đến những gương thành đạt, những lời chỉ giáo, những mẫu mực về đạo đức và lối sống của ông cha. Cố tình làm ngơ hoặc không thừa nhận giáo dục dòng họ thực chất là thái độ không đứng trước một thực trạng sôi động của xã hội (Xem tiếp trang 32)